

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-13>

УДК 330.34; 330.55; 338.1

АНАЛІЗ ВЕКТОРІВ КЛЮЧОВИХ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ УКРАЇНИ В ПЕРІОД СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

ANALYSIS OF VECTORS OF KEY MACROECONOMIC TRANSFORMATIONS OF UKRAINE IN THE PERIOD OF MODERN CHALLENGES AND THREATS

Солоп Анастасія Петрівна

аспірантка,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7656-8829>

Solop Anastasiia

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Метою роботи є дослідження та аналіз функціонування економіки України та ідентифікація основних стримуючих факторів для її розвитку. У статті представлено аналіз динаміки основних макроекономічних показників України на прикладі показників (номінальний ВВП, реальний ВВП, індекс-дефлятор ВВП та індекс фізичного обсягу ВВП, індекси споживчих цін та цін виробників промислової продукції) протягом 2010–2022 рр. Виокремлено періоди кризи в економіці країни. Розглянуто найближчі очікування та прогнози щодо економічної ситуації у країні. Розглянуто питання продовольчої безпеки як одного з поточних глобальних ризиків. На підставі здійсненого аналізу, сучасний стан економіки України охарактеризовано як період глибокої кризи посиленою відсутністю зростання економіки країни протягом останніх десятиліть.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт (ВВП), номінальний ВВП, реальний ВВП, дефлятор ВВП, індекс споживчих цін, індекс цін виробників, товарна структура зовнішньої торгівлі.

The purpose of the article is to conduct a study and analysis of the functioning of the economy of Ukraine and to identify the main restraining factors for its development. The relevance of the research topic is explained by the constant transformational processes in the economy of Ukraine, in particular, at the current stage of its development, associated with the unstable economic and military-political situation in the world. The new challenges and tasks that arise before the countries of the global space increase attention to the state, changes and trends in their economies. The article presents an analysis of the dynamics of the main macroeconomic indicators of Ukraine. The dynamics of changes in nominal and real GDP are demonstrated. The main factors of negative impact on the change in GDP dynamics are highlighted. According to the results of the study, periods of crisis in the country's economy are singled out, in particular those that were caused by the aggression of the Russian Federation against Ukraine. The inflationary change in GDP was studied using the GDP deflator and GDP indices. The dynamics of the consumer price index and the producer price index were studied, periods characterized by supply inflation and consumer inflation were analyzed. An analysis of Ukraine's GDP by economic sector was carried out. The main forming sectors are singled out and their development dynamics and role in the formation of the country's economy are analyzed. The commodity structure of foreign trade is analyzed, in particular changes in the structure that occurred under the influence of the unstable military and political situation in the country. The analysis of the main macroeconomic indicators will allow to determine the key trends in the transformation of the country's economy and highlight the main influencing factors that are constantly changing under the influence of the unstable macroeconomic situation. Also, the results of the analysis of economic indicators can be used to assess the effectiveness of policy in the country and the impact of reforms on production, to assess the competitiveness and efficiency of the economy.

Keywords: gross domestic product (GDP), nominal GDP, real GDP, GDP deflator, consumer price index, producer price index, commodity structure of foreign trade.

Постановка проблеми. Економічний добробут країн є комплексною категорією, яка обумовлюється значним набором фак-

торів, які мають різну природу походження: економічні (ВВП, інфляція, рівень безробіття тощо), фінансові (фінансова стабільність і

доступність фінансових ресурсів, кредитні рейтинги тощо), соціальні (рівень бідності, рівень життя, рівень освіти, якість охорони здоров'я тощо), геополітичні (участь у міжнародних об'єднаннях, геополітичні конфлікти тощо), екологічні (зміни клімату, забруднення навколишнього середовища, охорона природи тощо), детермінанти громадського здоров'я (рівень захворюваності та смертності, доступність медичних послуг тощо). Всі вони впливають на рівень макроекономічної стабільності та національну безпеку країни. У лютому 2022 р., економічний добробут України зазнав неоціненних втрат через повномасштабне воєнне вторгнення Російської Федерації на територію України. Зокрема, реальний ВВП України у 2022 р. впав на 29,1%, загальний обсяг експорту знизився на 35,2%, витрати бюджету на державне управління; обов'язкове соціальне страхування зросли до 21,14% (6,17% у 2021 р.) [8]. Одним із економічних показників, який має ключове значення для оцінки загального економічного розвитку країни є валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення. ВВП є одним із ключових індикаторів поточного макроекономічного стану країни в умовах позитивних та негативних структурних зрушень. Важливе місце має дослідження інфляційної зміни ВВП за допомогою індексу-дефлятора ВВП, індексів споживчих цін та цін виробників промислової продукції, використання яких дозволяє оцінити темпи зростання та приросту ВВП. Індекси споживчих цін та цін виробників віддзеркалюють рівень життя населення та застосовуються для прогнозування цінових процесів в економіці.

Аналіз основних макроекономічних показників дозволяє визначити ключові тенденції трансформації економіки країни та висвітлити основні чинники впливу, які постійно змінюються під впливом нестабільної макроекономічної ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Під час роботи над даною публікацією розглянуто праці науковців, присвячені вивченню питань структури та оцінки динаміки ВВП, а також факторів впливу на процес його розвитку. Зокрема, автори Золотова О. та ін. у своїй праці аналізують основні чинники, які вплинули на падіння ВВП в Україні у 2022 р., та обставини, які стали причиною його стабілізації [2]. Науковці Іле Р. та ін. досліджують вплив війни Російської Федерації проти України на глобальну синхронізацію цін у 2022 р. [3]. Приходько К. Р. у своєму напрацюванні

розглядає вимоги та методичні підходи до розрахунку системи індексів цін (дефляторів) в національних рахунків [10]. Струк Н. І. описує та застосовує комплексний підхід до аналізу динаміки основних макроекономічних показників України (номінальний ВВП, реальний ВВП, ВВП у розрахунку на одну особу в гривневому та доларовому еквівалентах, ВВП на одну особу за паритетом купівельної спроможності, випуск, проміжне споживання та валова додана вартість [11]. Також, дослідженню розвитку економіки України присвячені публікації таких організацій, як Європейська Бізнес Асоціація (European Business Association) [1], Київська школа економіки [4] та Центр зовнішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень [12; 13].

У зв'язку з нестабільною економічною та військово-політичною ситуацією у світі, дослідження трансформаційних процесів економіки кожної країни не втрачає свою актуальність і потребує проведення додаткового аналізу.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є дослідження та аналіз функціонування економіки України та ідентифікація основних стримуючих факторів для її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Макроекономічною оцінкою вартості всіх товарів та послуг, вироблених за рік у країні у фактичних (поточних) цінах є номінальний та реальний ВВП. Зростання номінального ВВП значною мірою може відбуватися за рахунок позитивної інфляції в той час, коли реальний ВВП нівелює вплив даного чинника. Таким чином, саме реальний ВВП дає більш коректне розуміння реального поточного економічного стану країни.

Протягом 2010–2022 рр. максимального значення номінального ВВП Україна досягає у 2021 р. (5 450 849 млн. грн.), що на 405,01% або 4 371 503 млн. грн. більше ніж у 2010 р. (1 079 346 млн. грн.). У цей час динаміка реального ВВП протягом досліджуваного періоду демонструє негативну тенденцію (рис. 1). За даними Державної Служби Статистики України (ДССУ), найбільший обсяг даного показника зафіксований у 2012 р. на рівні 2 762 446 млн. грн. (у базових цінах 2016 р.). Протягом наступних років реальний ВВП мав незначний ріст, однак починаючи із 2012 р. скоротився на 33,3%.

У 2022 р., реальний ВВП склав 3 865 780 млн. грн., що демонструє падіння економіки на 29,1% у порівнянні до 2021 р.

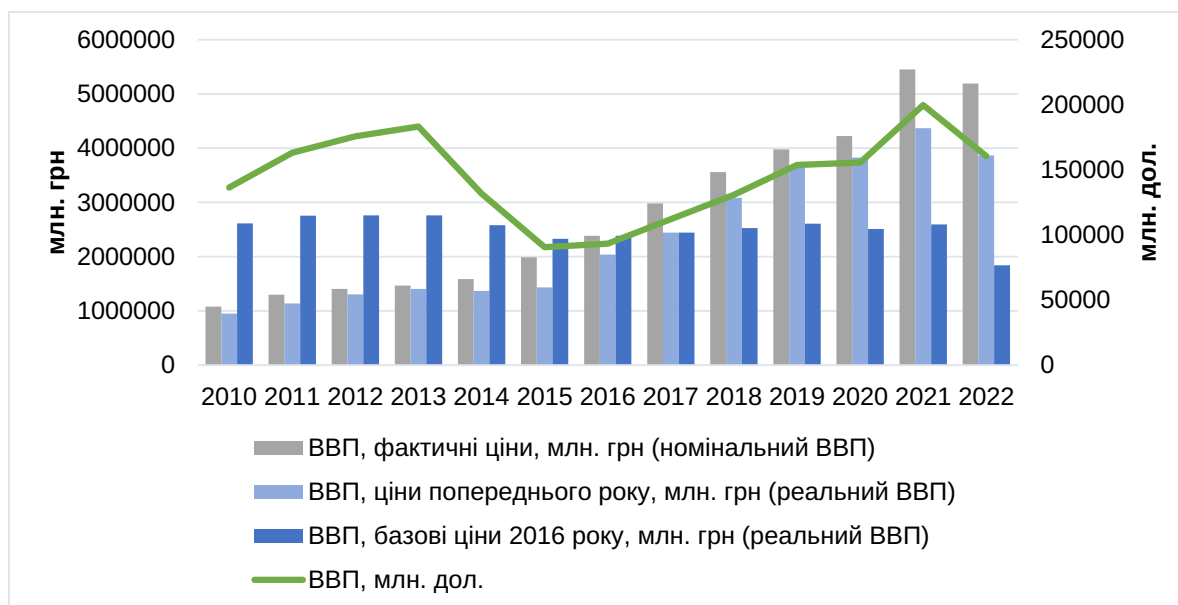

Рис. 1. Динаміка зміни ВВП в Україні за 2010–2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [8]

Номінальний ВВП у 2022 р. також знизився у порівнянні із 2021 р. та склав 5 191 028 млн. грн.

Найбільших втрат українська економіка зазнала в перші місяці війни. У першому кварталі 2022 р. втрати ВВП склали 14,9%, у другому кварталі – 36,9%, у третьому та четвертому – 30,6% та 31,4% відповідно. Терміново запроваджені урядом важливі регуляторні новації на початку війни, покликані зменшити фіскальний тягар на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва, дозволили вже у III кварталі 2022 р. загальмувати реальне падіння ВВП та зберегти його значення на відносно стабільному рівні до кінця року [2, с. 268].

Стрімке підвищення номінального ВВП протягом 2010–2021 рр. водночас з негативною динамікою реального ВВП свідчить про ріст інфляції.

Аналіз динаміки номінального та реального ВВП (у базових цінах 2016 р.) дозволяє виокремити періоди кризи, у яких перебувала економіка України. Зважаючи на тенденцію до щорічного зростання номінального ВВП, обсяг реального ВВП у 2014–2015 рр. знизився на 433 179 млн. грн. або на 15,7%. Протягом 2016–2019 рр. спостерігається повільне відновлення економіки, відтак за 4 роки реальний ВВП зріс на 12%. У 2020 р. зниження показника відбулося на 97 861 млн. грн., або на 3,8%. Показник реального ВВП у 2021 р. склав 2 593 968 млн. грн., об'єм якого не перевищує показник 2019 р. Падіння показника

ВВП у 2022 р. до 1 841 312 млн. грн. є найбільшим протягом досліджуваного періоду.

Аналізуючи номінальний ВВП України у доларовому еквіваленті, 2014–2015 рр. та 2022 р. характеризуються явною девальвацією національної валюти, що підтверджує факт глибокої економічної кризи у ці роки.

Аналіз ВВП за секторами економіки дозволяє визначити та оцінити динаміку розвитку кожного сектора та його роль у формуванні економіки країни. За результатами 2021 р., який характеризується покращенням економічної ситуації, ВВП України формують галузь оптової та роздрібної торгівлі на 13,61%, сільського, лісового та рибного господарства на 10,89%; переробна промисловість на 10,28%; добувна промисловість і розроблення кар'єрів на 6,44%; державне управління, обов'язкове соціальне страхування на 6,17%; операції з нерухомим майном на 5,77%. Частка інших галузей у структурі ВВП країни займає менше 5%.

У 2022 р. структура ВВП України за секторами економіки зазнала змін. Зокрема, у порівнянні з попереднім роком, частка державного управління; обов'язкового соціального страхування зросла до 21,14% або 1 097 257 млн. грн., частка постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря зросла до 4,46% або до 231 492 млн. грн. За усіма іншими видами економічної діяльності спостерігається зменшення частки у формуванні ВВП країни.

Галузь оптової та роздрібної торгівлі залишається лідером серед галузей за часткою формування ВВП країни, протягом 2016–2022 рр. частка галузі варіюється у межах від 12,36% (2022 р.) до 13,94% (2020 р.). Галузь сільського господарства за результатами 2021 та 2022 рр. знаходиться на другому місці з часткою формування ВВП країни 10,89% та 8,22% відповідно.

Позитивна динаміка зростання частки у ВВП країни прослідковується у галузі інформацій та телекомунікацій, негативну тенденцію демонструють переробна промисловість та транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність.

Серед причин негативних структурних зрушень в економіці України протягом 2010–2022 рр. можна виділити наступне: торговельні обмеження проти країни-агресора введені у 2013 р.; підвищення ціни на природний газ, який імпортувала Україна; анексія Кримського півострова та початок військового конфлікту на Сході України у 2014 р., руйнування та припинення діяльності великих металургійних та вугледобувних підприємств; стрімке поширення пандемії COVID-19 світовим простором у 2019 р.; нестабільна військово-політична ситуація у країні, що загострилася у 2022 р. із повномасштабним вторгненням військ Російської Федерації на територію України; спад виробництва; зміни в зовнішньоекономічних відносинах; виділення значних коштів для забезпечення оборони країни; міграція населення.

За результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації, опублікованих у березні 2022 р., з початком повномасштабного вторгнення припинили свою діяльність 29% українських компаній великого та середнього бізнесу, ще 27% призупинили роботу, але планували відновити свою діяльність, 19% компаній закрили деякі офіси/відділення та 1% закрили бізнес. Продовжували працювати без обмежень лише 17% компаній. Щодо представників малого та середнього бізнесу, на момент опитування не працювали 42%, призупинили роботу, але планували відновити свою діяльність – 31%, планували закрити бізнес 4% [1].

Незважаючи на негативні зовнішньополітичні чинники для розвитку економіки України, вплив яких продовжується у 2023 р., зокрема, нові руйнування інфраструктурних об'єктів, обмеження роботи "зернового коридору" та торговельні обмеження для україн-

ської продукції агропромислового комплексу з боку низки країн Європейського Союзу, протягом перших двох кварталів 2023 р. спостерігається поживлення економіки України у виробничих секторах та секторі послуг. Ураховуючи це, Національний Банк України підвищив прогноз зростання реального ВВП у 2023 р. з 2.0% до 2.9%. Опираючись на зниження безпекових ризиків у найближчому майбутньому, НБУ також прогнозує зростання реального ВВП на 3,5% у 2024 р. та на 6,8% у 2025 р. [5].

Для отримання більш якісного розуміння трансформаційних процесів в Україні, важливо також проаналізувати інфляційну зміну ВВП та розглянути такі провідні індекси цін, як дефлятор ВВП, індекс фізичного обсягу ВВП, індекс споживчих цін та індекс цін виробників промислової продукції.

Дефлятор ВВП показує загальне зростання цін на товари та послуги, вироблені економікою країни у поточному році у порівнянні з минулим (базовим) роком та дозволяє оцінити ВВП у реальному вимірі віддзеркалюючи купівельну спроможність країни.

Індекс фізичного обсягу ВВП показує зміни у фізичному обсязі виробництва товарів і послуг в економіці країни протягом певного періоду.

Динаміка зміни індексів фізичного обсягу ВВП та індексу-дефлятора показує, що протягом 2010–2012 рр. зростання ВВП України було зумовлено обома формуючими факторами, а саме зростанням цін та розширенням виробництва (рис. 2). У 2013 р. індекс фізичного обсягу склав 100,0%, тобто обсяг ВВП України залишився на рівні попереднього, 2012 р. Починаючи з 2014 р., спостерігається негативна тенденція зниження фізичного обсягу ВВП України. Стрімке зростання індексу-дефлятора свідчить про позитивну інфляцію та скорочення купівельної спроможності населення країни. Зростання індексу фізичного обсягу ВВП України у 2019 р., зафіксованого на рівні 103,2%, демонструє лише незначне зростання економіки країни, адже значення показника є близьким до рівня, якого було досягнуто у 2014 р. Незначне поживлення економіки країни у 2021 р. також характеризується інфляційними процесами, але на зростання обсягу ВВП України позитивно вплинув фактор розширення рівня виробництва. 2022 р. характеризується різким зниженням обсягів виробництва товарів та послуг у країні та посиленням інфляційних процесів.

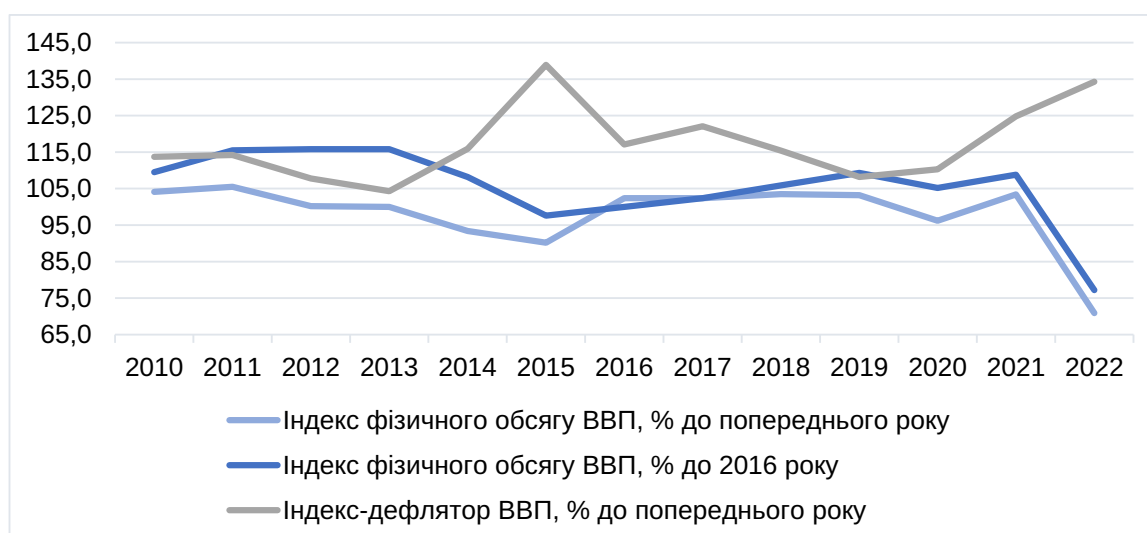

Рис. 2. Динаміка зміни індексів фізичного обсягу ВВП та індексу-дефлятора ВВП в Україні за 2010–2022 роки.

Джерело: розроблено автором за даними [8]

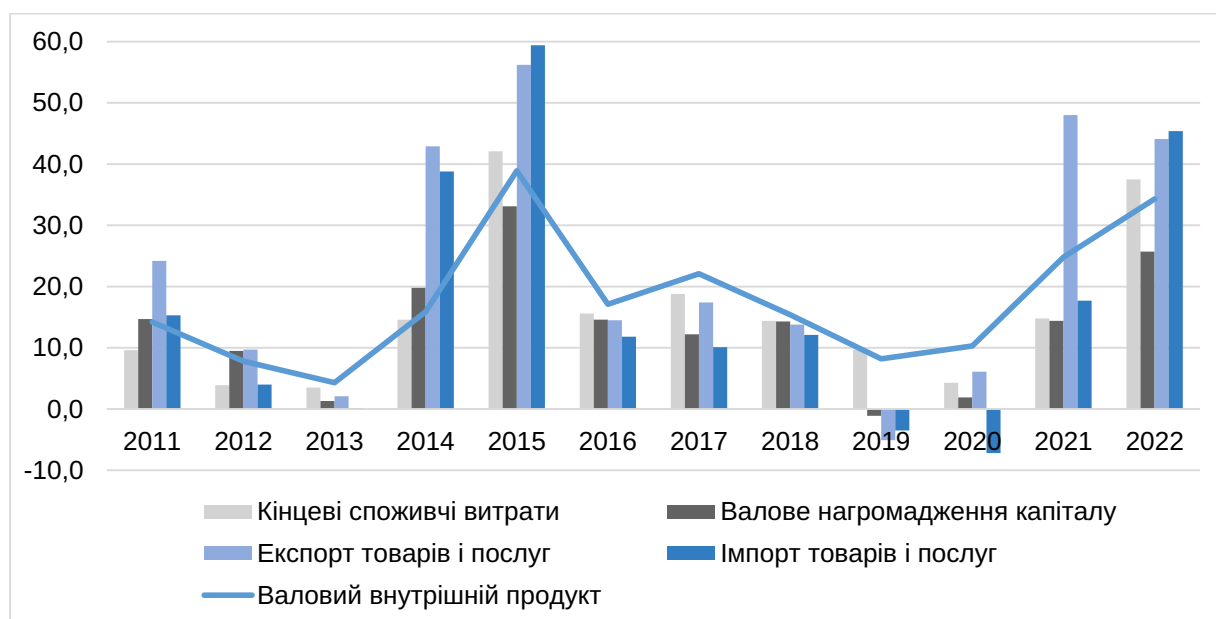

Рис. 3. Зміна індексу-дефлятора ВВП у розрізі кінцевого використання за 2011–2022 роки, %

Джерело: розроблено автором за даними [8]

Як видно із графіку (рис. 3), дефлятор ВВП України за підсумками 2015 р. склав 38,9%. Ріст цін, який розпочався у 2014 р. сягнув свого максимуму у 2015 р. на всі групи товарів. Особливо зросли ціни на імпортовані та експортні товари: з 0,1% у 2013 р. до 59,4% у 2015 р. та з 2,1 у 2013 р. до 56,2% у 2015 р. відповідно. Протягом 2014-2015 рр. відбулося значне прискорення темпів падіння промислового виробництва.

Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств зросли з 6,2% у 1 кварталі 2014 р. до

58,3% у 2 кварталі 2015 р., витрати сектору загального державного управління зросли з 1,9% до 23,4% за аналогічний період. Валове нагромадження капіталу зросло з 4,4% у 1 кварталі 2014 р. до 67,7% у 1 кварталі 2015 р.

Розглядаючи склад ВВП за виробничим методом, найвищі показники дефлятора ВВП спостерігаються у 1 кварталі 2015 р. майже по всіх складових. Зокрема, найбільший темп зростання демонструють динаміка дефлятора сільського, лісового та рибного господарств досягнувши показника з 4,4% у 1 кварталі

2014 р. до 63,3% у 1 кварталі 2015 р., водопостачання; каналізація, поводження з відходами з 4,4% до 62,6%, податки на продукцію з -3,1% до 99,6% відповідно. Негативну динаміку продемонстрували всі основні види промислової діяльності.

За підсумками 2021 р., дефлятор ВВП склав 24,8%. Стрімкий стрибок цін спостерігається на експортні товари та послуги: з 6,1% у 2020 р. до 48% у 2021 р. Кінцеві споживчі витрати зросли до 14,8%, (4,3% у 2020 р.), валове нагромадження капіталу до 14,4% (1,9% у 2020 р.), імпорт товарів та послуг до 17,7% (-7,2 % у 2020 р.).

Зростання показника дефлятора ВВП у 2022 р. досягло рівня 34,3%. Зростання продовжилося за всіма категоріями, крім експорту товарів та послуг (-3,9% у 2022 р.). Зокрема, імпорт товарів та послуг у 2022 р. зріс до 45,4% (17,7% у 2021 р.), кінцеві споживчі витрати зросли до 37,5% (14,8% у 2021 р.). Динаміка зміни дефлятора ВВП демонструє щорічне зростання з 2019 по 2022 рр., що свідчить про випередження інфляції над реальним виробництвом у цей період. Зокрема, у галузях добувної промисловості і розроблення кар'єрів (рекордні 111,4% у 2–3 кварталах 2021 р.); переробної промисловості; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (рекордні 165,2% у 1 кварталі 2022 р.); будівництва; оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів; державного управління й обо-

рони (рекордні 172,7% у 4 кварталі 2022 р.); обов'язкового соціального страхування; субсидій на продукти (рекордні 143,4% у 1 кварталі 2022 р.).

Згідно коментарів НБУ щодо рівня інфляції у вересні 2022 р., причинами пришвидшення подорожчання імпортованих товарів стали ускладнена логістика та ефекти коригування курсу гривні в липні, також вартість імпортованих товарів суттєво залежить від цін на зовнішніх ринках. Серед причин зростання цін на непродовольчі товари є обмеження постачання нових партій товарів, вичерпання старих запасів та високі витрати на логістику. Динаміка подорожчання оброблених продовольчих товарів пов'язана зі зростанням виробничих витрат бізнесу, зокрема на сировину, енергію та логістику, високими цінами на світових ринках [6].

Для виміру загального рівня цін застосовують порівняння дефлятора ВВП із індексом споживчих цін, який демонструє рівень зростання цін на товари та послуги, які входять до фіксованого споживчого набору, у звітному періоді порівняно з базисним, та індексом цін виробників, що характеризує зміну рівня цін, за якими виробники реалізують свою продукцію у звітному періоді порівняно з базисним [8].

З огляду на рис. 4 дефлятор ВВП у періоди з 2011 по 2013 рр. та з 2017 по 2019 рр. знаходиться на рівень вище від індексу споживчих цін та цін виробників, що пояснюється

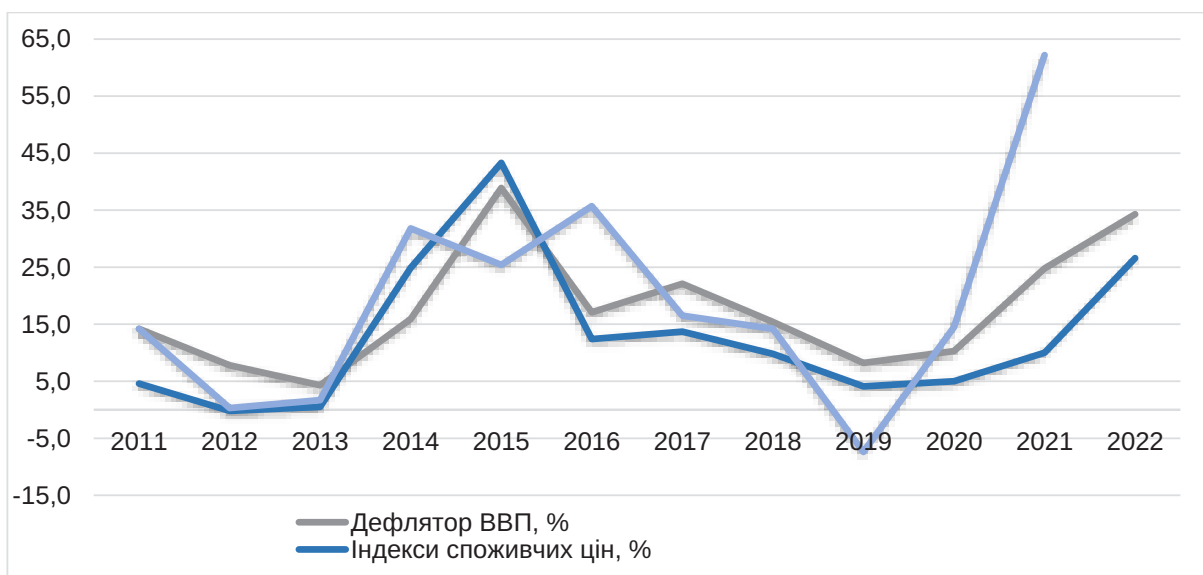

Рис. 4. Динаміка зміни дефлятора ВВП, індексів споживчих цін та цін виробників промислової продукції у 2011–2022 рр., %

Джерело: розроблено автором за даними [8]

переважанням загальної інфляції всіх товарів та послуг у країні.

Динаміка зміни індексу цін виробників промислової продукції демонструє суттєвіші коливання протягом досліджуваного періоду у порівнянні з індексом споживчих цін. Періоди, у які індекс цін виробників перевищує індекс споживчих цін, характеризуються інфляцією пропозиції.

Аналізуючи дані рис. 4, прослідковується причинно-наслідковий зв'язок між зростанням цін виробників та індексом споживчих цін. У 2014 та 2020 рр. індекс цін виробників характеризується як ранній інфляційний індикатор, адже його стрімке зростання у ці роки зумовило підвищення споживчої інфляції. Після досягнення рівня 31,8% індексом цін виробників у 2014 р., індекси споживчих цін підвищилися до 24,9% цього ж року, та до 43,3% у наступному. У період рекордного стрибка показника індексу цін виробника до 62,2% у 2021 р., індекс споживчих цін зріс до 10% цього ж року та до 26,6% у наступному.

Аналізуючи індекс цін виробників за категоріями у 2022 р., найвищі показники прослідковуються у добувній промисловості, а саме у добуванні нафти та газу – 140,5% та добуванні металевих руд – 134,9%. Показник щодо виробництва коксу та нафтоперероблення склав 93,4%. Індекс цін виробників за іншими категоріями коливається у межах від 100,5% до 108,3% [9].

Споживча інфляція у червні 2023 р. сповільнилася до 12,8% з 26,6% на початку року. Сповільненню інфляції сприяло насичення ринків продовольством та паливом, а також зниження світових цін на енергоносії. Згідно з очікуваннями НБУ, опублікованими у інфляційному звіті у липні 2023 р., інфляція у 2024 р. знизиться до 8,5%, а в 2025 р. – до 6%. Сповільненню інфляції сприятиме відновлення оптимальних логістичних шляхів, розширення виробництва, нарощування врожаїв та подальше зниження світових цін [5].

Зовнішньоекономічна діяльність країни характеризується надходженням валюти у країну, що сприяє розширенню виробництва за рахунок збільшення попиту на товари та послуги за кордоном, що в свою чергу стимулює розвиток галузей економіки та покращує рівень зайнятості та доходів населення.

У 2021 р. Україна експортувала за кордон товарів на 68 072 328,8 тис. дол. Аналізуючи товарну структуру зовнішньої торгівлі у 2021 р., найбільша частка від загального

обсягу – 23,5% або 15 990 999,1 тис. дол. отримана від експорту недорогоцінних металів та виробів з них. На другому місці за обсягом експорту продукти рослинного походження з часткою 22,8% або 15 538 028,4 тис. дол., на третьому мінеральні продукти з часткою 12,4% або 8 414 372,7 тис. дол., на четвертому місці жири та олії тваринного або рослинного походження з часткою 10,3% або 7 037 234,2 тис. дол., частка у експорті всіх інших груп товарів не перевищує 10%. Важливо, що сумарно продукції сільського господарства експортовано на 27 708,93 млн. дол., що складає 40,7% від загального експорту. За результатами 2021 р., майже по всіх групах товарів спостерігається нарощування обсягів експорту.

Втрата контролю над важливими промисловими регіонами з початком військових дій на території України, призвела до зниження виробництва продукції важкої промисловості, сільського господарства та інших галузей, а також до втрати робочих місця та підвищення рівня безробіття. Втрати ринків збуту, обмеження в торгівлі та зміна торговельних партнерів України вплинули на зовнішню торгівлю, що проявилось економічними збитками.

У 2022 р. загальний обсяг експорту зменшився до 64,8% або до 44 135 592,5 тис. дол. у порівнянні з 2021 р.. Результати 2021 р. продемонстрували позитивну динаміку за експортом товарів та перевищили показник 2020 р. на 38,4%. За результатами 2022 р., частка групи товарів недорогоцінні метали та вироби з них знизилася до 13,6% або до 6 003 461,62 тис. дол., що на 62,5% менше, ніж у 2021 р. Обсяг експорту продукції рослинного походження знизився у порівнянні з 2021 р. на 13,3 % або на 2 065 345,4 тис. дол. Мінеральних продуктів у 2022 р. вдалося експортувати лише на 4 322 523,1 тис. дол., що на 48,6 % менше від показника 2021 р. Обсяг експорту групи товарів жири та олії тваринного або рослинного походження знизився на 15,5 % та склав 5 948 570,7 тис. дол.

Результати 1 півріччя 2023 р. мають кращі результати за обсягом експорту товарів у порівнянні з аналогічним періодом 2022 р.. Відтак, частка експорту зросла на 85,7 % або на 19 406 935,3 тис. дол. Позитивна динаміка нарощування обсягів експорту спостерігається у групі товарів готові харчові продукти (+28,9%), продукти рослинного походження (+23,1%) та жири та олії тваринного або рослинного походження (+3,5%). Найбільшу частку, яка становить 34,5% або

6 701 069,2 тис. дол., у експорті товарів за 1 півріччя 2023 р. формують продукти рослинного походження.

Однак, торговельні обмеження запроваджені з боку низки країн ЄС для продукції сільського господарства України, а також не стабільна, обмежена робота "зернового коридору" та подальше збереження загрози суттєвіших руйнувань негативно впливають на експорт, що додатково стримує поживлення економіки України та загрожує додатковими втратами для економічного зростання [5].

Скорочення обсягу експорту товарів супроводжується зростанням імпорту, наслідком чого стало відчутне збільшення показника негативного сальдо (з 25 млн. дол. до 5,2 млрд. дол.). Зростання імпорту стало наслідком негативного впливу на виробництво товарів для внутрішнього ринку України масштабних бойових дій [13].

Результати дослідження Economist Intelligence Unit «Огляд глобальних операційних ризиків: Як війна підживлює геополітичну невизначеність» опубліковані у травні 2022 р., свідчать про підвищення макроекономічних ризиків, загрози у сферах продовольчої безпеки недостатньо розвинених країн та енергетичної безпеки [12].

Російсько-українська війна посилила роль України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. У 2019–2021 рр. на Україну припадало майже 10% світового експорту пшениці, 15% експорту кукурудзи, 15% експорту ячменю та майже 50% експорту соняшникової олії [4].

Із початком повномасштабної війни Російської Федерації проти України, посилилася глобальна синхронізація цін між тісно пов'язаними сировинними товарами сільського господарства та товарами, ринки яких безпосередньо не постраждали від вторгнення та ланцюги поставок яких не були порушені. Відтак, серед наслідків війни – відсутність продовольчої безпеки та інфляційний тиск у широкому масштабі [3].

Серед чинників, які стримуватимуть нарощування виробництва у наступні 12 місяців, НБУ виділяє обмежені потужності, ціни на сировину, недостатній попит, ціни на енергоносії, брак працівників та коливання курсу. У першому та другому кварталах 2023 р. спостерігається підвищення тиску негативного впливу чинників недостатнього попиту та браку працівників. Як свідчать дані НБУ, зменшення цін на енергоносії сприятиме поживленню економічних процесів у країні [5].

Висновки. Сучасна економіка України перебуває у кризовому періоді, спричиненому війною на території держави. Динаміка зміни ВВП демонструє два глибокі кризові періоди, які пережила економіка за останнє десятиліття. Зокрема, 2014–2015 та 2022 рр., які характеризуються інфляційними процесами та занепадом виробництва. У 2022 р. економіка України втратила 29,1% ВВП, що є найбільшим показником протягом досліджуваного періоду. Як наслідок, купівельна спроможність населення та рівень життя знижується. Кризові періоди української економіки припадають на роки агресивного вторгнення Російської Федерації на територію держави та розгортання військових операцій. Поступове зростання економіки у міжкризові періоди відбувалося повільно, демонструвавши негативну тенденцію об'єму виробництва товарів та послуг у країні та не досягало рівня розвитку попередніх років. Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України показав зменшення загального обсягу експорту у 2022 р. до 64,8% у порівнянні з 2021 р. Зниження показників експорту створює додаткові втрати для економіки країни, яка перебуває у кризовому періоді спричиненому війною. Зниження експорту продукції сільського господарства посилює важливість України у питанні глобальної продовольчої безпеки.

Перспективами подальших досліджень є вивчення питання підтримки та відновлення економіки України на сучасному етапі її розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Європейська бізнес асоціація. Бізнес під час війни. Результати опитувань європейської бізнес асоціації. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/biznes-pid-chas-vijny.pdf> (дата звернення: 20.10.2023).
2. Золотова О., Іванова В., Симак Д., Кудінов О., Славута О. Економіка під час воєнного стану: проблеми й шляхи подолання кризи (український досвід). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 3 (50). С. 265–281. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4076>
3. Іле Р., Бар-Нахум З., Нів'євський О., Рубін О. Д. Вторгнення росії в Україну посилює синхронізацію світових цін на сировинні товари. *Австралійський журнал економіки сільського господарства та ресурсів*. 2022. № 66. С. 775–796. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-8489.12496> (дата звернення: 22.10.2023)

4. Київська школа економіки. Огляд продовольчої безпеки та політики. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-prodovolchoyi-bezpeki-ta-politiki> (дата звернення: 25.10.2023).
5. Національний банк України. Інфляційний звіт. Липень 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q3.pdf?v=4 (дата звернення: 23.10.2023).
6. Національний банк України. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у вересні 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-veresni-2022-roku> (дата звернення: 15.10.2023).
7. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
9. Офіційний сайт Фінансового порталу Мінфін. Індекс цін виробників. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/prodprice/> (дата звернення: 15.10.2023).
10. Приходько К. Р. Проблеми застосування індексів цін для оцінки ВВП та його компонентів в постійних цінах згідно методології СНР. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2014. № 160. С. 64–67. URL: https://web.archive.org/web/20200921064413id_/http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/160_64-67.pdf (дата звернення: 15.10.2023)
11. Струк Н. І. Аналіз динаміки основних макроекономічних показників України. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 26 (2). С. 163–168.
12. Центр зовнішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень. Глобальні ризики та невизначеність: огляд дослідження EIU. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/hlobalni-ryzyku-ta-nevuznachenist-ohlyad-doslidzhennya-eiu> (дата звернення: 15.10.2023).
13. Центр зовнішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень. Підсумки зовнішньої торгівлі товарами України в I кварталі 2023 р. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/pidsumky-zovnishnyoi-torgivli-tovaramy-ukraine-v-i-kvartali-2023.pdf> (дата звернення: 25.10.2023).

REFERENCES:

1. Yevropeiska biznes asotsiatsiia. *Biznes pid chas viiny. Rezultaty opytuvan yevropeiskoi biznes asotsiatsii* [European Business Association. Business during the war. The results of surveys of the European business association]. Available at: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/biznes-pid-chas-vijny.pdf> (accessed October 20, 2023) [in Ukrainian]
2. Zolotova O., Ivanova V., Symak D., Kudinov O., Slavuta O. (2023) *Ekonomika pid chas voiennoho stanu: problemy y shliakhy podolannia kryzy (Ukrainskyi dosvid)* [Economy during martial law: problems and ways to overcome the crisis (Ukrainian experience)]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, № 3 (50), pp. 265–281. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.3.50.2023.4076> (accessed October 22, 2023) [in Ukrainian]
3. Ile R., Bar-Nakhum Z., Nivievskiy O., Rubin O. D. (2022) *Vtorhnennia rosii v Ukrainu poslylyo synkhronizatsiiu svitovykh tsin na syrovynni tovary* [Russia's invasion of Ukraine strengthened the synchronization of world commodity prices]. *Australian Journal of Agricultural and Resource Economics*, № 66, pp. 775–796. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-8489.12496> (accessed October 22, 2023)
4. Kyivska shkola ekonomiky. *Ohliad prodovolchoi bezpeky ta polityky* [Kyiv School of Economics. Review of Food Security and Policy]. Available at: <https://kse.ua/ua/oglyad-prodovolchoyi-bezpeki-ta-politiki/> (accessed October 25, 2023) [in Ukrainian]
5. Natsionalnyi bank Ukrainy. *Infliatsiyniy zvit. Lypen 2023* [National Bank of Ukraine. Inflation report. July 2023]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q3.pdf?v=4 (accessed October 15, 2023) [in Ukrainian]
6. Natsionalnyi bank Ukrainy. *Komentar Natsionalnogo banku shchodo rivnia infliatsii u veresni 2022 roku* [National Bank of Ukraine. Comment of the National Bank on the inflation rate in September 2022]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-veresni-2022-roku> (accessed October 15, 2023) [in Ukrainian]
7. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy [Official website of the State Customs Service of Ukraine]. Available at: <https://customs.gov.ua/> [in Ukrainian]
8. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]
9. Ofitsiyniy sait Finansovoho portalu Minfin. *Indeks tsin vyrobnykiv* [The official website of the Financial Portal of the Ministry of Finance. Producer price index]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/prod-price/> (accessed October 15, 2023) [in Ukrainian]

10. Prykhodko K. R. (2014) Problemy zastosuvannya indeksiv tsin dlia otsinky VVP ta yoho komponentiv v postiinykh tsinakh zghidno metodolohii SN [Problems of using price indices to estimate GDP and its components in constant prices according to the SNR methodology]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Serii: Ekonomika* [Bulletin of Kyiv National University named after Taras Shevchenko. Series: Economics]. № 160, pp. 64–67 (accessed October 15, 2023) [in Ukrainian]
11. Struk N. I. (2018) Analiz dynamiky osnovnykh makroekonomichnykh pokaznykiv Ukrainy [Analysis of the dynamics of the main macroeconomic indicators of Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, № 26 (2), pp. 163–168. [in Ukrainian]
12. Tsentri zovnishnopolitychnykh doslidzhen Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen. Hlobalni ryzyky ta nevyznachenist: ohlyad doslidzhennia EIU [Center for Foreign Policy Studies of the National Institute of Strategic Studies. Global Risks and Uncertainty: An EIU Research Review]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/hlobalni-ryzyky-ta-nevyznachenist-ohlyad-doslidzhennya-eiu> (accessed October 15, 2023) [in Ukrainian]
13. Tsentri zovnishnopolitychnykh doslidzhen Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen. Pidsumky zovnishnoi torhivli tovaramy Ukrainy v I kvartali 2023 r. [Center for Foreign Policy Research of the National Institute for Strategic Studies. Results of foreign trade in goods of Ukraine in the 1st quarter of 2023]. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/pidsumky-zovnishnyoi-torgivli-tovaramy-ukraine-v-i-kvartali-2023.pdf> (accessed October 25, 2023) [in Ukrainian]